

Bijlage Toelichting GS nota Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht

1: Inleiding en besluit

De stichting Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht (verder te noemen 'de stichting') heeft de ambitie de Utrechtse Heuvelrug, inclusief brede randzones daarvan en een aanzienlijk deel van het stuwwallengebied van het Gooi, te laten benoemen tot UNESCO Global Geopark. Om dit te realiseren doet de stichting een beroep op onder andere de provincies Utrecht en Noord-Holland voor financiële en/of personele ondersteuning. In de afgelopen maanden is de besluitvorming voorbereid over de vraag of de provincies een structurele bijdrage aan het initiatief gaan leveren. De provincies Utrecht en Noord-Holland hebben dit in gezamenlijkheid gedaan, en komen tot een grotendeels gelijklopend ambtelijk advies. Dat advies wordt hieronder beschreven en toegelicht. In GS van de provincie Utrecht heeft de besluitvorming inmiddels plaatsgevonden. Het Utrechtse college heeft besloten de ambitie van de stichting om de UNESCO-status te behalen, niet te steunen maar de stichting wel ondersteuning op projectbasis te bieden.

Het ambtelijk advies van de provincie Noord-Holland luidt dat we geen structurele steun verlenen aan de stichting voor het verwerven en continueren van de status UNESCO Global Geopark. De belangrijkste redenen hiervoor zijn dat we in principe geen structurele subsidies aan initiatieven van derden toekennen, dat we niet overtuigd zijn van de meerwaarde van de UNESCO-status voor het gebied en dat er onvoldoende eigenaarschap lijkt te bestaan bij de overige overheden binnen het gebied.

2: Achtergrondinformatie

2.1: Aardkundige waarden

Aardkundige waarden zijn die onderdelen van het landschap die iets vertellen over de natuurlijke ontstaanswijze van een gebied. Deze waarden hebben een relatie met de geologische opbouw, de geomorfologie (landvormen), de geohydrologie en de bodems van een gebied. Voorbeelden van aardkundige waarden zijn stuifzandgebieden, dekzandruggen, hoogveengebieden en stuwwallen. De bodemopbouw en -eigenschappen bepalen mede het zichtbare landschap erboven. Het behoud van de leesbaarheid van de ontstaansgeschiedenis vinden we van groot belang. De provincie heeft begin deze eeuw zestien gebieden vanwege hun unieke aardkundige waarden aangewezen als aardkundig monument. Deze monumenten zijn sinds de komst van de provinciale Omgevingsverordening (OV NH2020) afhankelijk van hun locatie opgegaan in het Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL) of het Natuurnetwerk Nederland (NNN). De met de specifieke aardkundige monumenten samenhangende waarden maken nu onderdeel uit van de kernkwaliteiten van het BPL of de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN en zijn als zodanig opgenomen in de beschrijvingen van de deelgebieden van het BPL of NNN. In de OV NH2020 is opgenomen dat initiatieven in aardkundige waarden zijn toegestaan zolang ze niet leiden tot een significante aantasting van de waarden. Het is aan de gemeenten om de regels uit de OV NH 2020 te betrekken bij haar ruimtelijke plannen.

Het stuwwallengebied van het Gooi – het Noord-Hollandse deel van het aandachtsgebied van de stichting - is als aardkundige waarde opgenomen in NNN-gebied Gooi Midden en Zuid en in BPL-gebied Het Gooi.

2.2: De stichting Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht

De stichting is een fusieorganisatie die in 2020 is ontstaan door het samengaan van twee vergelijkbare burgerinitiatieven: de Utrechtse Stichting Geopark Heuvelrug i.o. (2017) en de Noord-Hollandse Stichting ter realisatie van Geopark Gooi en Vecht (2013). Doel van de stichting is de Utrechtse Heuvelrug, inclusief brede randzones daarvan en een aanzienlijk deel van het stuwwallengebied van het Gooi, te laten benoemen tot UNESCO Global Geopark.

2.3: UNESCO-Geoparkstatus

Een geopark met een UNESCO-status bevat aardkundige waarden die internationaal gezien van bijzonder belang zijn. Daarnaast vindt UNESCO ook thema's als natuur, cultuur, geotourisme en educatie belangrijk. De UNESCO-status van een Geopark beoogt de geodiversiteit van het gebied te beschermen en de geologische geschiedenis in relatie tot de natuur en het cultureel erfgoed te vertellen. Om voor de UNESCO-status in aanmerking te komen moet er sprake zijn van een brede samenwerking tussen stakeholders (eigenaren, beheerders, overheden) en partners vanuit verschillende werkvelden (geologie, natuur, cultuur, educatie, toerisme, bedrijfsleven en de agrarische sector). Anders dan bij UNESCO-werelderfgoed – waar de aandacht primair is gericht op bescherming en behoud – gaat het bij geoparken om duurzame ontwikkeling van de gebieden. Het gebied gaat dan ook niet op slot als het een UNESCO Global Geopark wordt. De provincie Utrecht heeft de juridische consequenties van de status UNESCO Global Geopark laten onderzoeken door advocatenkantoor Van Benthem en Keulen. De conclusie van dat onderzoek is dat UNESCO voor geoparken geen nieuwe (juridische) beschermingscategorie vereist. De beschermingswaardige onderdelen van een gebied moeten wel juridisch beschermd worden door bijvoorbeeld provinciale verordeningen. Hoewel er dus geen formele beperkingen worden toegevoegd door de UNESCO-status bestaat wel de mogelijkheid dat er een situatie van informele beperking ontstaat: als een van de partners zich uit het project terugtrekt kan UNESCO besluiten de status in te trekken. De informele druk die zo ontstaat kan uittreding uit het samenwerkingsverband bemoeilijken.

2.4: Draagvlak

De Stichting Geopark Heuvelrug Gooi en Vecht telt ruim 60 partners en sympathisanten. Onder deze partners zijn de drie betrokken waterschappen en een aantal gemeenten waaronder een Noord-Hollandse (Laren). Een overzicht is te vinden via <https://www.geopark-heuvelrug.nl/wp-content/uploads/Partners.pdf>. Het intekenen als partner/sympathisant heeft geen juridische consequenties voor de deelnemers. Van gemeenten, waterschappen, provincies en fondsen heeft de stichting de afgelopen jaren in totaal circa €150.000 subsidie ontvangen voor onder andere onderzoek en het uitgeven van boeken en kaarten over het gebied.

2.5: Kosten

Een inschatting van de kosten voor het bereiken en behouden van de UNESCO-status is moeilijk te maken. Aan een flink aantal selectiecriteria van UNESCO kan zonder of met beperkte inspanning voldaan kunnen worden, maar er zijn nog grote stappen te zetten. Zo moet er een informatie-infrastructuur worden opgezet met bijvoorbeeld een informatiecentrum of museum. Weliswaar is dit waarschijnlijk te koppelen aan een bestaande locatie, maar de hoogte van de daarmee gemoeide

kosten is lastig in te schatten. Om een indruk te krijgen van de totale kosten geven de cijfers van het Drentse Geopark De Hondsrug een indruk.

De Hondsrug is sinds 2013 UNESCO Global Geopark. De kosten om te komen tot benoeming waren circa €2.000.000 over drie jaar, waarvan €1.000.000 afkomstig was van Europese middelen, €500.000 van provinciale middelen, €250.000 van gemeenten en €250.000 van overige bronnen. De jaarlijkse begroting van Geopark de Hondsrug is nu €400.000, waarvan circa de helft wordt gefinancierd door de provincie Drenthe. De zeven gemeenten en het recreatieschap betalen ieder €25.000. Dit wordt gebruikt voor het financieren van het projectbureau (2,8 FTE = €290.000) en middelen (€100.000). Daarnaast werkt de beleidsmedewerker van de provincie Drenthe circa 16 uur per week aan het geopark.

3: Verkenning en besluit

In de afgelopen periode is verkend welke vervolgstappen mogelijk zijn. Daarbij zijn drie scenario's geformuleerd:

1. Provincie biedt geen steun voor verwerven status UNESCO Global Geopark, maar mogelijk wel ondersteuning op projectbasis;
2. Principebesluit van GS voor een UNESCO Global Geopark. Inzetten van een (externe) verkenners/kwartiermaker om het tot stand komen van de status UNESCO Global Geopark nader te verkennen;
3. Geen verdere ondersteuning door de provincie aan de stichting.

Na zorgvuldige afweging adviseren we scenario 1. Uitgangspunt bij die afweging is dat we in principe geen structurele subsidies toekennen aan projecten, en dat afwijken van dat uitgangspunt alleen mogelijk zou kunnen zijn als er sprake is van zwaarwegende argumenten. Daarbij zijn voor ons in ieder geval twee aspecten van belang: de verhouding tussen de meerwaarde van de UNESCO-status en de daarmee samenhangende kosten (de kosten-batenverhouding) en de mate waarin er bij de overige partijen (met name gemeenten en waterschappen) eigenaarschap voor het project bestaat zodat de financiële en personele inzet voor het project breed gedeeld zou worden.

Met betrekking tot het eerste aspect constateren we dat de stichting sterk is in het vertellen van het verhaal van het gebied. Men weet hier enthousiasme en draagvlak voor te creëren, en draagt op die manier bij aan de provinciale doelstelling om de aardkundige waarden te beschermen en behouden. Onduidelijk voor ons is echter wat daarbij de toegevoegde waarde van de UNESCO-status zou zijn. De natuur- en aardkundige waarden binnen het gebied zijn vanwege provinciale beschermingsregimes op het gebied van natuur en aardkundige waarden voldoende beschermd, en het gebied wordt (zeer) goed bezocht door recreanten. Het verwerven van de UNESCO-status zou een aanzienlijke personele en financiële inzet vragen, terwijl de meerwaarde onduidelijk is.

Met betrekking tot het tweede aspect hebben we verkend of de betrokken gemeenten en waterschappen bereid zijn eigenaarschap voor het UNESCO-traject op zich te nemen. Het gaat daarbij om inhoudelijke betrokkenheid, personele inzet en een bijdrage aan de kosten. Om dit in beeld te krijgen hebben de twee provincies een ambtelijke (juli) en een bestuurlijke (september) bijeenkomst georganiseerd. Ook zijn er schriftelijke reacties van waterschappen en gemeenten ontvangen. Conclusie is dat het eigenaarschap van gemeenten en waterschappen beperkt is. Ook als

er steun is voor het initiatief, bijvoorbeeld blijkt het ondertekenen van de partnerovereenkomst, lijken deze overheden niet (automatisch) bereid structureel personele inzet en middelen ter beschikking te stellen.